

La ruta de l'arròs

El paisatge de les comarques del Baix Ebre i el Montsià està modelat pel conreu de l'arròs. En aquestes terres, podem gaudir de sucosos plats que tenen l'arròs com a component essencial, però també d'un ric patrimoni arquitectònic i de la riquesa d'un ecosistema on l'home ha aconseguit de mantenir l'equilibri amb la natura.

"**A**mb la primavera arribava el temps de treball als arrossars, i el temps, alhora, de les excursions i de les festes més celebrades. Les escopetes romanien penjades a les cases i els gossos vagabundejaven pels carrers. Aleshores arribaven les alegres festes de Sant Joan i de Sant Pere amb llurs revetlles, amb llurs balls, que duraven fins a la matinada; arribaven les típiques dels Sants Màrtirs, una de les més arrelades, lligada amb la maduració del gra..."

Així descrivia Sebastià Juan Arbó en la seva novel·la *Terres de l'Ebre*, publicada per primer cop el 1932, el temps de les festes en aquestes comarques

meridionals del Principat de Catalunya. Unes línies que donen entenedora la importància de l'arròs en la configuració paisatgística d'aquestes terres. Paisatgística i també humana, perquè aquestes planes verdes d'arrossars que semblen voler abastar l'infinit no han estat un regal diví. Com molt bé assenyala l'escriptor Gerard Vergés: "...els homes i les dones d'aquí són laboriosos i durs com pocs n'hi ha. Penseu que els seus besavis van convertir uns maresmes on imperaven les febres palúdiques, en un verger de camps d'arròs".

Avui dia l'arròs ha esdevingut una de les activitats econòmiques més importants del Baix Ebre i el Montsià i con-

tinua essent un configurador de paisatges canviants, amb una riquesa de tonalitats i colors que enlluernen, i més d'una vegada sorprenen, el visitant. La ruta de l'arròs ens proposa una visita per un territori turísticament poc desenvolupat que, precisament per això, no ha desvirtuat encara l'equilibri entre l'home i la terra. A aquest encant tan valuós, s'hi afegeixen les delícies de la gastronomia, el plaer de les excursions i la possibilitat de contemplar un patrimoni arquitectònic que no té res a envejar al millor del país.

Les delícies de la cuina. Però anem a pams, i ja que som a la ruta de

El conreu de l'arròs configura, a les terres del Baix Ebre i el Montsià, un paisatge de tonalitats i colors que sorprèn el visitant.

l'arròs, què millor que recordar allò que aquesta menja aparentment simple ens pot oferir, combinada sàviament amb uns altres ingredients, però sense oblidar els altres plats característics d'aquestes terres.

La cuina del Baix Ebre i del Montsià és d'una diversitat marcada per la seva riquesa en caça i pesca, tant de riu com de mar, i per la seva abundància l'hortofrutícola que, emparada per les aigües de l'Ebre, fa de l'arròs el principal conreu. No és estrany, doncs, que l'arròs hi tingui un paper fonamental. Són esquerps a les descripcions i més propicis a la degustació de plats com el rossejat, un arròs passat per la paella que es cuina amb brou de peix. O l'arròs amb cols i fesols o la paella... Cap d'aquests plats no es pot deixar de tastar en les visites dels pobles i viles litorals del Sud de Catalunya. Les paelles monumentals, per exemple, amb el millor peix acabat de pescar i la carn més gustosa i el marisc són habituals en les festes d'aquests indrets; tot això indiscutiblement amb uns arrossos de primera que converteixen aquesta cuina col·lectiva en una gran experiència individual.

A l'Ampolla o a Sant Carles de la Ràpita —un dels ports de pescadors més importants de la península— el marisc és present en la gastronomia més típica. Al Delta, les angules, les anguilles i l'ànec són àpats obligats i, ja a l'interior, hem de tastar les guatilles amb pebrots, la llebre amb romesco o els cargols saltats, cap d'ells no desdiiu de la seva anomenada. Entre tota aquesta oferta, alguns apunts per a no oblidar: el "xapadillo" del Delta, que no és sinó anguila cuïta, després d'asseccada al sol; l'all-i-pebre d'anguila i, en tercer lloc, però no menys importants, les "baldanes" o botifarres d'arròs de Tortosa.

Del plat a la descoberta. La saboro- sa i energètica cuina de les terres de l'Ebre ens dona ànim suficient per a acostar-nos a indrets amb força atractiu. Podem caminar, si volem, però cal tenir en compte que, una bona part dels possibles recorreguts, els podrem realitzar amb barca: som en unes contrades on el medi aquàtic és gairebé tan important com el terrestre.

Així, baixar pel riu Ebre, amb alguna de les embarcacions turístiques que el

recorren fins a la desembocadura és una experiència altament recomanable. Es parla de l'Ebre sovint com d'una frontera, però res més lluny de la realitat; de primer perquè de fet cap ratlla administrativa important no ha estat traçada damunt el seu curs i, en segon lloc, perquè aquest riu és un nex- e d'unió entre la gent que n'habita la conca.

Lliscar plàcidament amb barca per les seves aigües és força interessant; a més hi ha viatges comentats amb tota mena de detall, des d'Ampostà i Deltebre fins a la desembocadura. És pot- ser la millor manera de contemplar amb els nostres propis ulls, i d'enten- dre a la vegada, com es va formar el delta de l'Ebre i l'actual situació de re- gressió que li fa perdre terreny davant l'avanç inexorable del mar.

Riquesa del Delta. El Delta, tal com avui el coneixem, no ha existit pas sempre. La seva evolució ha estat i continua essent constant. Alguns dels seus paratges més famosos com la Punta de la Banya o el Fangar es van formar els segles XVI, i XVII-XVIII respectivament. Èpoques llunyanes, però

JOAN PUIG

ROSANNA PUCHADES

Els pobladors d'aquestes comarques han aconseguit mantenir el fràgil equilibri entre l'home i l'entorn.

molt pròximes quan parlem de configuració del paisatge.

La importància del Delta està en la seva gran riquesa biològica, i és considerat un dels hàbitats aquàtics més importants de la Mediterrània. La Generalitat de Catalunya el va declarar Parc Natural el 1983.

La convivència entre l'acció humana i la natura no ha estat sempre harmònica, però el resultat final, fins a aquest moment, és força positiu en el sentit de respecte als ecosistemes. A la població de Deltebre hi ha un Ecomuseu que il·lustra perfectament totes aquestes dinàmiques i ofereix una idea global de la zona.

Un cop visitat, podem acostar-nos –això sí seguint les normes– a l'observació dels ocells. Les xifres parlen totes soles: el Delta és zona de nidificació de 300 espècies, i la població d'ocells hi varia entre els 50.000 i els 100.000, alguns d'ells, com els flamencs, força espectaculars. Cal no descurar-se els prismàtics, ens seran imprescindible.

A banda la fauna, el Delta ofereix indrets de gran interès com poden ser les llacunes envoltades de canyissars

i joncs, algunes de grans dimensions com l'Encanyissada. També espectaculars són la Tancada, el Canal Vell i els Calaixos. A la costa, es destaquen les platges de fina sorra i les dunes de la Punta del Fangar –extrem nord– que ens traslladen a un paisatge sorprenent en què sembla que ens trobem en el desert, però envoltats d'aigua. A l'extrem sud hi ha la península de la Punta de la Banya, connectada al Delta per una estreta platja anomenada del Trabucador. Aquests són només alguns dels exemples de la riquesa paisatgística que es pot trobar en les 32.000 hectàrees de superfície del Delta.

Tortosa. La capital del Baix Ebre, és la ciutat més important de la zona i té un patrimoni arquitectònic que constitueix una grata sorpresa per als seus visitants. Tortosa és rica en edificis gò-

tics i renaixentistes, un estil, aquest darrer, més aviat escàs a Catalunya –al costat d'estils d'èpoques anteriors o posteriors.

Pel que fa al gòtic, se'n destaca el palau Oliver de Boteller, força remarcable i declarat monument històric-artístic, que data de final del segle XV. Més edificis d'aquest estil: el palau Despuig; el palau Oriol; la Llotja de Mar, l'antic monestir de Santa Clara i el Porxo del Blat construït el 1369.

Dins el renaixentisme ocupa un lloc preminent del patrimoni tortosí el Col·legi de Sant Lluís, anomenat abans de Sant Jaume i Sant Maties, i fundat el 1544 per l'emperador Carles V com a centre d'ensenyament per als joves moriscos convertits al cristianisme.

El pati, de tipus italià, és l'únic neta-ment renaixentista que es va construir el segle XVI a tot Catalunya.

El seu objectiu evangelitzador, que esmentàvem fa un moment, no és estrany. Tortosa va ser ciutat àrab i capital de la taifa del mateix nom. D'aquest temps, en resta el seu esplèndid castell, la Suda, reconverit actualment en parador nacional. Construït el 944 pel califa Abd-al-Rahman per dominar la Vall de l'Ebre, avui encara domina, estèticament, l'*skyline* de la ciutat. Amb la conquesta cristiana va passar a l'orde dels templers i més tard va ser una de les residències reials. La Suda, anomenada també Castell de Sant Joan, ofereix unes vistes impressionants sobre el riu Ebre i els entorns, donada la seva situació estratègica pensada per a la defensa i la guerra.

Capítol a part mereix la catedral de Tortosa que, a banda la seva importància com a monument, és la seu episcopal de la diòcesi que duu el nom de la ciutat. Es va començar a construir el 1347 dins el gòtic imperant, però amb el pas del temps es va anar completant amb elements barrocs. Se'n destaca la capella dedicada a la Mare de Déu de la Cinta, patrona de la ciutat. La catedral conté retaules, tapissos i pintures de gran qualitat i l'arxiu i la biblioteca capitular conserven un nombre important de còdexs medievals de gran bellesa, entre ells el *Liber pontificalis*, considerat únic.

Serres i ports. Des de Tortosa, i tot travessant l'Ebre, ens podem acostar a

JOAN PUIG

Els avantpassats dels habitants del Baix Ebre i el Montsià van convertir les maresmes en un verger de camps d'arròs.

l'abrupte massís dels Ports de Beseit que s'endinsa al País Valencià. Es un indret que manté una notable fauna natural, amb la cabra hispànica o els voltors i on creixen fagedes i alzinars. Tot plegat en un contrast força marcat amb les terres planes del Delta, situada a no gaire quilòmetres.

Més petita és la Serra de Cardó, també força abrupta, i coneguda per la seva aigua mineral. Aquesta serra se situa entre Tortosa i la població de l'Ampolla.

L'Ampolla és el port més important al nord del Delta, que s'ha convertit aquests darrers anys en un lloc de gran atractiu turístic, ideal per a practicar-hi esports nàutics. Sant Carles de la Ràpita és, per la seva banda, el gran port meridional del Delta. Fundada el 1780 pel rei Carles III perquè es convertís en el port natural dels Alfacs, amb el pas dels anys ha aconseguit, de fet, un prestigi mariner de primera magnitud. El seu port disposa de moll, llotja, fàbriques de gel i serveis diversos. En aquesta llotja -asseguren- podem comprar el peix més fresc de tota la Mediterrània. Podem aprofitar la visita a Sant Carles de la Ràpita per fer un recorregut per la seva arquitectura bastida entre finals del XVIII i principis del XIX -els seus primers anys d'existència- de clara inspiració neoclàssica.

Amposta. A la capital del Montsià podem admirar un pont penjat sobre

l'Ebre. N'és, probablement, la construcció més emblemàtica i, malgrat la seva modèstia, comparada amb els altres ponts d'aquestes característiques que hi ha per tot el món, ningú no li pot negar la seva bella factura en pedra. Va ser construït entre el 1915 i el 1919, però destruït durant la guerra civil, van trigar vint anys llargs a aixecar-lo de nou. Al seus voltants es poden veure les últimes restes del que havia estat el castell de la localitat, centre de la famosa castellanía d'Amposta.

D'aquest brillant passat, en queda en peu la torre de Carrova de planta rectangular i edificada durant el segle XIII. Ara, per a conèixer millor aquest passat és necessària una visita al Museu del Montsià, inaugurat, el 1985 i que té un interessant fons arqueològic, amb seccions dedicades a la flora i a la fauna.

Gastronomia, natura, patrimoni..., per aquest ordre, o pel que vulgueu, les Terres de l'Ebre no us deixaran mai indiferents.

DIPUTACIÓ DE
TARRAGONA

INGREDIENTS I

SUGGERIMENTS

Tortosa. Catedral gòtica, pont sobre l'Ebre, Reials Col·legis, palau Oliver, castell de la Suda.

Alfara de Carles. Paisatges dels Ports, ramaderia, braus.

Amposta. Museu del Montsià, pont penjat, torre de la Carrova, Casa Fàbregues.

L'Ampolla. Port, esports nàutics.

Sant Carles de la Ràpita. Port i llotja, la Glorieta, l'església nova.

Alcanar. Poblat ibèric, santuari de la Mare de Déu del Remei.

Ulldecona. Representació de la Passió (Setmana Santa).

Deltebre. Parc Natural del Delta de l'Ebre.

i les poblacions de Mas de Barberans, la Sènia, Paüls, Xerta, Roquetes, Sant Jaume d'Enveja.